

TEMATICKÝ VÝZKUM - PODKLADOVÁ ANALÝZA OBLAST BYDLENÍ

Perspektiva klientů plánovaného systému
sociálního bydlení Karlovy Vary

Vypracoval:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

březen 2017

1 Úvod

Cílem předkládané analýzy bylo zjistit potřeby klientů plánovaného systému sociálního bydlení v aglomeraci IPRÚ Karlovy Vary pro plánování sociálního bydlení v rámci *Integrovaného plánu rozvoje území Karlovy Vary*. Výstup poskytuje informace použitelné k prokázání potřebnosti intervence, nastavení opatření a náplně práce členů realizačního týmu v přímé péči s klienty v systému sociálního bydlení. Sekundárně může být využit pro potřeby plánování komunitní práce.

Dílčí cíle byly ze strany zadavatele formulovány následovně:

1. Zmapování potřeb členů cílových skupin a nejčastějších forem nestandardního bydlení.
 - Zjištění aktuální situace klientů v oblasti bydlení, využívání dávek státní sociální podpory, občanská vybavenost v místě bydliště, dostupnost sociální práce, podmínky bydlení (výše kaucí, nájmu, technický stav objektu) Soužití v lokalitách.
2. Zkušenosti respondentů se ztrátou bydlení.
 - Identifikace faktorů, které přispěly ke ztrátě bydlení; využívání sociální práce (NNO/město) při ztrátě bydlení, a zhodnocení dopadů ze strany klientů.
3. Zkušenosti respondentů při návratu do samostatného bydlení
 - Zmapování případných snah klientů o návrat do standardního bydlení a faktorů přispívajících k neúspěchu. Zjištění zkušeností klientů ohledně získávání bytů vlastněných městem/obcí, bariéry pro stěhování do jiných částí města/obce.

2 Metodologie a vymezení cílové skupiny

Pro zodpovězení výše uvedených cílů byla zadavatelem zvolena metoda tzv. fokusních skupin (též zaměřované skupiny). Jde o kvalitativní techniku vytváření dat, při které vede výzkumník (moderátor) diskusi nad specifickým tématem s několika respondenty a/nebo respondentkami najednou, zpravidla šesti až dvanácti. Tato metoda je vhodným nástrojem pro získání poznatků od více respondentů najednou v relativně krátkém čase. Lze jí efektivně využít v projektech s úzce a konkrétně vymezeným tématem, se kterým má cílová populace osobní zkušenost a tuto zkušenost dokáže zprostředkovat verbálně či skrze projektivní techniky uplatňované během částečně strukturované diskuse.

Mezi hlavní přednosti fokusních skupin patří tzv. skupinová dynamika, která se mezi respondenty vytváří během vzájemné sociální interakce, diskuse. Ta je stimuluje k formulaci postojů a myšlenek, které by nemusely v rámci individuálního rozhovoru z různých důvodů zaznít a které mohou mezi sebou osoby s podobnými zkušenostmi vzájemně sdílet. Během diskuse dostává výzkumník (moderátor) okamžitou zpětnou vazbu, jenž mu umožňuje adekvátně zaměřovat další otázky, formulovat je jinak, konfrontovat rozdílné postoje apod. Naopak nevýhodou této metody, je možná názorová polarizace respondentů, adaptace rolí v důsledku interakce v rámci sociální skupiny a prezentace manifestních postojů.

Je důležité zdůraznit, že získaná data z fokusních skupin reprezentují *perspektivu vybraných aktérů* z cílové skupiny. Jinými slovy řečeno, informace uvedené v této zprávě nejsou a z podstaty ani nemohou být popisem objektivní situace v dané oblasti, ale jsou interpretací toho, jakým způsobem jí nahlízejí a artikulují osoby, které se potýkají s tíživou situací v oblasti bydlení, a to zpravidla v kombinaci s jinými problémy sociálního, ekonomického či zdravotního charakteru.

Při vymezení cílové skupiny analýzy byla zadavatelem a zpracovatelem respektována *Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení*, označovaná zkratkou ETHOS, kterou vypracovala *Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci*.¹ Ta rozlišuje čtyři základní *konceptní kategorie* bezdomovství a vyloučení z bydlení: (1) *bez střechy*; (2) *byt bytu*; (3) *nejisté bydlení* a (4) *nevyhovující bydlení*. Tyto konceptní kategorie jsou dále členěny do dílčích *subkategorií*, *životních situací*, *generických definic* a *národních subkategorií*. S ohledem na fakt, že uvedené kategorie, resp. projevy v podobě dílčích životních situací nejsou výlučné a statické, lidé se mezi nimi mohou v čase různě pohybovat, byla cílová skupina vymezena ve smyslu všech čtyř výše uvedených kategorií.

Celkově byly provedeny dvě fokusní skupiny s taktó vymezenou cílovou skupinou, z toho jedna v Chodově a druhá v Karlových Varech. Organizaci diskusí včetně rekrutace vhodných respondentů a respondentek zajišťoval zadavatel analýzy ve spolupráci s lokálními poskytovateli sociálních služeb.² Zpracovatel byl zodpovědný za přípravu podkladů pro fokusních skupiny, jejich moderaci, analýzu dat a jejich zpracování do podoby této zprávy.

Diskusí se zúčastnilo 17 respondentů a 5 respondentek, tj. celkem 22 osob. Z toho 7 z nich lze zařadit dle typologie ETHOS do konceptní kategorie „bez střechy“ (na ulici,

¹ <http://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>

² Tímto bychom jim rádi vyjádřili poděkování. Konkrétně se jednalo (v abecedním pořadí) a tyto organizace: Armáda spásy – pobočka Karlovy Vary, Člověk v tísni, Khamaro, Magistrát města Karlovy Vary a Rubikon.

noclehárna), 10 „bez bytu“ (ubytovna, azylový dům), čtyři „nejisté bydlení“ (ohrožení vystěhováním, dočasné bydlení u příbuzných) a jednu do kategorie „nevyhovující bydlení“. Je třeba upozornit, že velká část respondentů a respondentek nesetrvává v dílčích kategoriích delší dobu, ale driftují mezi nimi, což platí zejména pro ty „bez střechy“ a „bez bytu“ v azylových domech a ubytovnách. K pohybu mezi kategoriemi dochází zejména v zimním období, kdy někteří z těch, co byli označeni jako „bez střechy“ bydlí dočasně u známých, příbuzných apod.

Při pohledu na tabulky v přílohách č. 1 a č. 2., které uvádějí bližší charakteristiky respondentů a respondentek, je patrné, že v diskusích výrazně převažovaly osoby, které jsou bez standardního bydlení (17 osob), nad těmi v nejistém či nevyhovujícím bydlení (pět osob). Stručně řečeno, šlo o ty, které jsou běžně označovány a chápány jako osoby bez domova. V důsledku toho níže představené zkušenosti nemusí reflektovat životní situace a z toho plynoucí potřeby a překážky všech skupin, zejména rodin s dětmi v nevyhovujícím a nejistém bydlení (pouze dvě osoby).

3 Výsledky

3.1 Zkušenosti se ztrátou bydlení

Z 22 respondentů a respondentek, kteří se účastnili diskusních skupin v Karlových Varech a Chodově, neměly zkušenosti se ztrátou s bydlením *kdykoli v minulosti* pouze dvě osoby. Konkrétní a faktické příčiny aktuální či hrozící ztráty bydlení nelze jednoznačně a objektivně identifikovat, neboť se jedná o komplexní problém kumulace strukturálních důvodů a reakcí v podobě individuálního jednání. Každá taková snaha by skončila buď u zjednodušeného kladení viny na samotné oběti, nebo naopak generalizovaného pojmenování strukturálních důvodů, jenž individuální životy ovlivňují. To koneckonců reflektují i výpovědi samotných účastníků diskusí.

*Víte co, některý člověk si za to může sám, některý ne... to nejde tak říct. K.*³

Já jsem takový, jak se říká..., no bezprizorák, bezdomovec jako vyšitý. Třeba částečně vlastní vinou, třeba ne, třeba jsem opomíjel některé věci, které jsem

³ Veškeré citace uvedené v této zprávě jsou upraveny tak, aby odpovídaly písemnému projevu. Jména všech respondentů a respondentek jsou změněna.

opomíjet neměl a díky tomu je to taky část mojí viny a nejenom vina těch, kteří mě o byt připravili. R.

Já jsem měla bydlení. Mám děti, mám sedm dětí. Jenomže jsem to přestala zvládat. Druha zavřeli do výkonu trestu, byla jsem samoživitelka a přestala jsem to úplně zvládat. Přišla jsme o děti, měla jsem půl roku na to abych si našla práci a bydlení. Ale já to nezvládala, o děti jsem přišla a jsem na ulici. J.

Jediné, o co se můžeme na základě získaných poznatků z diskusních skupin pokusit, je zprostředkování pohledu na to, jak ztrátu bydlení vnímají samotní aktéři, resp. s čím jí primárně spojují, s jakými zlomovými životními událostmi. Z toho úhlu pohledu můžeme identifikovat následující témata, která se během diskusí objevovala a která jsou podobná těm, se kterými se můžeme setkat i u jiných osob bez bydlení či ohrožených jeho ztrátou: návrat z vězení, zkušenost s pobytem v zařízení ústavní péče, partnerské a/nebo rodinné problémy, zadlužení, ztráta zaměstnání, zdravotní problémy včetně závislostí.

Ztráta bydlení, ať už recentní či minulá, byla v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody a následným propuštěním zmiňována u mužů z kategorie „bez střechy“. Lidé vracející se z výkonu trestu nemají pouze narušené sociální vazby a snížené možnosti jít bydlet ke svým rodinám, ale zpravidla i akutní nedostatek finančních prostředků, a to nejen k obstarání vhodného *bydlení* (nikoli ubytování), ale i k vyřízení nezbytných věcí, které to předpokládají. Jde zejména o náklady spojené s vyřizováním úředních záležitostí, na které ne vždy získají dotyční mimořádnou okamžitou pomoc.

Dělal jsem nějaké věci..., dělal jsem blbosti. Chytil jsem se lidí a peníze jsme nezískávali prací. Dělal jsem přepadávačky a takové věci. Poprvé mě zavřeli v jednadvaceti. Pustili mě, když mi bylo dvacet čtyři, znovu mě zavřeli a teď mě pustili v osmadvaceti. Moje situace je taková, že je kritická. Nemám vůbec nic, nemám kam jít, nemám co jíst, nemám žádné peníze. Týden jsem vyběhával úřady, a ještě to nemám vyřízené. Furt chtějí nějaké papíry... Jedťte tam, ať Vám dají potvrzení, pak tam, ať Vám dají rozhodnutí, ale vy nemáte na to tam jet. Máte jet z Varů do Slavkova, tam si nechat udělat potvrzení, pak je do Ostrova, pak do Jáchymova, pak zase do Varů... A peníze na to mám vzít kde? A to nemluvě o hygieně. Nemám ani náhradní spodní prádlo. K rodičům to nejde. Táta umřel a máma..., v nouzi mi pomůže, nenechá mě umřít, ale není to takové, že bych jí mohl pořád otravovat. K.

Byl jsem přijatý k městské policii v Brně. Ale chtěl jsem si přivydělat a vezl jsem drogy do Rakouska a skončil jsem v base na čtyři roky. A od té doby se to se mnou táhne. Máma mi pomohla, bude to třináct let, co jsem byl naposledy trestaný. Ale nějak se to vždycky podělá, F.

Zkušenost s pobytem v totální instituci ve smyslu faktoru významně zvyšujícího pravděpodobnost bezdomovectví se neomezuje pouze na vězení. Jak ukazují výpovědi některých účastníků diskuse, stejně tak jako tuzemské i zahraniční studie, lidé mající zkušenost s pobytem v některém ze zařízení ústavní péče se ocitují bez domova natolik často, že to lze považovat za jednu ze strukturálních příčin, se kterou je obtížné se individuálně vypořádat.

Vyrůstal jsem v dětském v domově. V osmnácti mě vykopli na a od té doby jsem buď venku, nebo na azyláku, nebo na bytě, nebo na ubytovně a takhle je to pořád dokola. O.

Opakujícím se tématem, v tomto případě bez ohledu na gender a konkrétní aktuální životní situaci, při reflexi okolností za kterých došlo ke ztrátě bydlení, resp. jeho hrozící ztrátě, byly rodinné, potažmo partnerské vztahy. Z některých výpovědí je však patrné, že i v tomto případě se jedná o článek v řetězci, spíše než o singulární faktor. Zároveň ovšem platí, že z hlediska sociodemografických proměnných jsou svobodní lidé bez partnera či partnerky ohroženi ztrátou bydlení častěji než ostatní.

Narodil jsem v XY, kde jsem žil a založil rodinu, ale rozvedl jsem, protože jsem zjistil, že moje děti nejsou moje. Tak jsem odešel do XY, kde jsem pracoval a našel jsem si tam družku, se kterou jsem žil, myslím, deset let a všechno v pohodě. Potom jsme se nějak nepohodli, tak jsem se odstěhoval. Našel jsem si novou přítelkyni a díky ní jsem se dostal až sem. Měli jsme byt a všechno v pořádku. Ale nedávno zemřela a byt připadl její rodině, se kterou se teď soudím a jsem na azyláku. J.

Naposled jsem skončil na ulici díky svojí přítelkyni. Podnikal jsem. Dělal jsem výškové práce, natíral stožáry vysokého napětí, dělali jsme lité podlahy... No měl jsem docela dobré peníze a taky nákladnou přítelkyni. Koupila si třeba svetrky za čtyřicet tisíc a tyhle ty hovna. Peníze se utratily. Přestalo mě to bavit a odešel jsem. F.

Ačkoli se závislostí na návykových látkách, alkohol a tvrdé drogy, mělo přiznanou zkušenost více diskutujících, tak jako případnou příčinu ztrátu bydlení a překážku k jeho získání, resp. toho, proč jsou bez střechy nad hlavou, to označil pouze jeden z nich. Ostatní nerozlišovali, zda se jedná o důsledek bezdomovství, nebo příčinu.

Rodina mě chce domů, ale já se stydím. Já se stydím tam jít, protože jsem závislý na alkoholu a oni nemají rádi, když piju. Nechtějí, abych pil, ale já bez toho nevydržím. Říkám to narovinu, jsem závislí. Pro mě nejdůležitější se vyléčit ze závislosti na alkoholu a pak si najít práci. Práce je plno. Šel bych dělat a vydělal bych na nájem, na jídlo, na všechno. Normálně bych bydlel. To znamená, že se potřebuji nejdříve vyléčit, protože to je problém. Já jsem vyučený svářeč, nedoučený automechanik. Práci mi nabízelo dost lidí a za dobrý peníze. Já, když půjdu do práce, tak budu dělat, budu dřít. Já mám práci rád. Jenže oni mi dají dejchnout a vyhodí mě, ale abych mohl pracovat, tak musím mít hladinku. E.

Obdobně byla nahlížena problematika zadlužení, resp. předlužení. Ačkoli s dluhy různého původu měli zkušenost všichni aktéři a aktérky diskusí, někteří z nich v astronomických částkách (až čtyři miliony), vnímali je spíše jako *překážku* (viz dále) pro sehnání bydlení než jako příčinu. Lze to přičíst tomu, že většina z nich přišla o standardní bydlení před delší dobou a vztahovali se ke své momentální životní situaci.

Logickou výjimkou tvořila menšina, která se aktuálně nacházela v „nejistém“ bydlení, a to v důsledku nařízené exekuce (jedna respondentka), nebo výše nájmu, jenž byly na hranici jejich finančních možností (dva respondenti). V prvním případě se jednalo o předlužení, které v kombinaci s výpadkem příjmů dospělo k exekuci bytu v osobním vlastnictví, a to v kontextu kumulace dalších problémů (rozvodové řízení). V druhém případě se jednalo o dva mladé respondenty, kteří založili rodiny a přestěhovali se z obce svého původního bydliště do soukromých nájemních bytů v Chodově. V nich jsou dle jejich názoru nájem s ohledem na kvalitu bydlení příliš vysoké a nevěděli, zda i přes doplatky na bydlení, které pobírají, je to pro ně udržitelné, neb se pravidelně dostávají do finančního nouze. Obec, ve které původně bydleli, nedisponuje, alespoň dle tvrzení zástupců místní samosprávy, volnou bytovou kapacitou a jejich možnosti výběru bydlení byly pro ně z důvodů připsané etnicity velmi omezené.

Před čtyřmi měsíce jsme si našli s přítelkyní byt dva plus jedna. Se vším všudy platíme 11 200. A to je tam špatná elektřina, není tam prakticky kuchyň a tak. Asi se budeme zase stěhovat, protože to je vysoká částka a asi už na to... už to prostě nezvládáme. J.

3.2 Potřeby cílové skupiny

Absence soukromého prostoru je podstatou bezdomovectví, a proto je pochopitelné, že respondenti a respondentky z kategorie „bez střechy“ a „bez bytu“ zdaleka nejsilněji pociťovali ve vztahu k bydlení potřebu *soukromé*, která není v jejich životní situaci naplňována. Soukromí mělo pro ně několik významových vrstev. Ty se sémanticky kryly s tím, jak bývá v naší společnosti zpravidla chápána kategorie *domova*. Stručně řečeno, soukromé v obecném slova smyslu znamenalo *domov*.

Za prvé se jednalo o soukromí ve smyslu *fyzického prostoru*. Soukromí jako osobní (fyzický) prostor, kde si člověk může odpočinout od druhých a být *sám*, pokud chce, a mít „svůj klid“. Život bez domova sice přináší omezení sociálních vztahů, ale na druhou stranu sebou nese takřka nepřetržitou přítomnost jiných, cizích lidí, které jste si nevybrali. Přes den často odsuzující a pohoršené veřejnosti, večer a v noci, těch, které jsou na tom stejně špatně nebo hůře a se kterými člověk sdílí chtě nechtě osobní záležitosti svého života, ať už je ubytován v azylovém domě, ubytovně nebo přespává v noclehárně.

V důsledku toho někteří odmítají ubytovací služby pro lidi bez domova a dávají přednost možnostem, které jim poskytují alespoň minimální míru soukromí, byť za cenu jiných nedostatků (teplo, hygiena, relativní bezpečí). Případně se u těch, kteří jsou bez domova delší dobu, tato přehlcenost „veřejným“ projevuje patologickou potřebou samoty.

Já už jsem venku hodně let. Možná více, než dvacet let. Neříkám, že pořád. Občas jsem byl třeba rok na chatě a tak. Za ty léta si člověk navykne a stane se z něho samotář. Ono je to těžký. Je to ještě těžší než být venku, to ano. Ale jak si člověk na to zvykne, tak to tak je. Já jsem takhle pitomě zvykl a jsem venku, kde mám svůj klid. Neříkám, že je to dobré, ale prostě to tak je. [...] Musel bych být někde, kde budu sám. Nabídli mi, ať jdu do azylového domu, ale já jsem to odmítl. Na Armádě spásy nebo jinde spát nechci a nebudu. Klidně bych mohl být bydle někde na chatě, v jedné místnosti, ale sám! Stačila by mi jedna místnost, kamna, umyvadlo, kde se umýt. Platil bych nějaké drobné, to, na co bych měl. Klidně i ubytovna, ale v místnosti sám. E.

..já nevím, já nic nepotřebuji. Jen abych byla sama. Jsem zvyklá být sama a na pokoji bych být sama chtěla, ne s někým. Klidně na ubytovně, pokoj sama pro sebe, to by mi stačilo. J.

S uvedeným významem soukromí jako fyzické oblasti se překrývá soukromí ve smyslu sociální oblasti. Tj. možnosti vytvářet si v soukromém prostoru sociální vztahy dle vlastní vůle, včetně intimních, a možnost strukturovat významy, pravidla a čas dle vlastních potřeb a tužeb.

Soukromí. Nejdůležitější je soukromí. Aspoň vlastní místnost na spaní. Tady [v azylovém domě] spíte na pokoji ve třech, ve čtyřech. Jeden chrápe, druhý ne, někdo jde na záchod... pětkrát za noc se všichni vzbudí a po šesté můžete čekat, že ho už něčím trefí. Společná místnost na televizi, společná místnost na jídlo, společná místnost na spaní, kde jsou čtyři lidi. Jeden začne chrápat a tři další se nevyspí. Člověk to vydrží, to ano. Je v teple, má kde spát. J.

Přesně kvůli tomu [soukromí] tam [na ubytovnu] nejdu. To radši budu na ulici, u známých než na ubytovně, nebo v azylovém domě. Kvůli soukromí a lidem. A.

Máme sice teplou postel, ale každý zvlášť. Jsme spolu čtyři roky a spíme každý v jiný posteli. Na azyláku je to rozdělené. Já nemůžu bez něho spát, on nemůže beze mě. Koukáme na sebe přes okno. M.

Dalšími významy soukromí byla *bezpečnost* a *jistota*, které bychom mohli pojmenovat jako *legální* oblast. Na rozdíl o výše uvedených významů soukromí, které byly více či méně sdíleny logicky pouze těmi „bez střechy“ a „bez bytu“, tak problém bezpečí a jistoty jmenovali i ti, kteří jsou v „nejistém bydlení“. U první skupiny to bylo spojeno s elementární potřebou nebát se o vlastní osobní věci, o své osobní bezpečí, mít jistotu, že nebudu vyhozen z místa, kde zrovna spím, z minuty na minutu, ale též mít něco, co je vlastní a vlastnictví toho je nárokovatelné a vymahatelné. Vyšší míra jistoty a bezpečí v ubytovacích službách pro lidi bez domova spolu s materiálními výhodami, vede některé respondentky a respondenty k tomu, že jim dávají přednost před tím být „na ulici“, ale i na komerčních ubytovnách, byť za cenu ztráty ostatních oblastí soukromí.

Soukromí? To znamená mít své klíče, sám si odemknout, sám si zamknout. Azylový dům, to není ono, je to jenom přestupní stanice. Člověk chce být sám, potřebuje soukromí. Jít do Svě ledničky, rozsvítit si světlo, zaplatit si Svůj nájem tam, kde nikdo nekrade, nikdo neblbne. To, co si vydělá, dá na nájem, kde to bude Jeho. A.

Já jsem na azyláku spokojený, je to tam hezky zařízený. Beru to tak, že je to jenom přestupní místo. Neberu to jako svůj domov, ale tak, že se mi hodně ulevilo, když jsem se tam přišel z ulice. Čtyři dny jsem jen spal. Člověk je z ulice hrozně unavený, je to vyčerpávající. Můžu se dojít vyčůrat na normální záchod, pustit vodu... Když bydlíte na squatu, tak to nejde. Musíte furt něco hlídat. Nevíte, jestli Vám nevezmou věci, který máte uložený. Nevíte, jestli nepřijedou policajti a nevyhodí Vás. M.

K potřeby jistoty soukromého prostoru se vyjadřovali i ti, kteří aktuálně bydleli v bytech, ale hrozilo jim vystěhování. Jejich postoj byl však spíš negací jistoty, neboť v kontextu své vlastní životní situace upozorňovali, že člověk „nemá nikdy jistotu“ a o bydlení může přijít, i když je jeho vlastní, nebo má platnou nájemní smlouvu.

Nikdy není jistota. Kdykoli může přijít exekutor a o ten byt můžete přijít z hodiny na hodiny a ocitnete se na dlažbě stejně tak, jako se můžou ocitnout ostatní. K.

Poslední identifikovatelnou potřebou v oblasti bydlení, na které se účastníci a účastnice shodovali nad rámec různých významů soukromí, byla potřeba základních hygienických podmínek a čistoty. Vycházeli z vlastních negativních zkušeností s komerčními i městskými ubytovnami, které pro ně byly z tohoto důvodu nejhorší možný způsob ubytování, poslední možnost. Stejně tak to označovali i za důvod, proč by nechtěli bydlet i v některých městských „bytech“, ve kterých v daném směru není žádný podstatný rozdíl.

Je tam všechno, všechno. Filcky, svrab, štěnice, neštovice, špína. Nikdo se nestará, co je rozbité zůstane rozbité. R.

Hajzl jsem uklízel po všech věčně já. V noci jdeš na záchod a ten je posranej, buchna tamhle, buchna tam. Ty vole, já jsem taky fetoval, ale tohle, tohle fakt ne. Je to ubytovna, za kterou platíš, tak ať to má alespoň normální sociální zařízení, alespoň ten záchod. F.

Nejsem spokojený, je to tam zoufalé. Co se týče sociálního zařízení a tak. Pro celé patro, kde je zhruba 25 lidí, jedna sprcha. M.

Já bych Pod Železnákem nebydlela, ani kdyby mi za to platili. To je pro zvířata, ubytování pro zvířata! Je to kotec bez koupelny, záchod, jedna místnost, bez topení, žádné sociální zařízení, dělají se tam plísň. To není byt. Tam se žít nedá. Nechápu, jak tam někdo může bydlet, ještě s dětmi. K.

3.3 Překážky pro návrat do samostatného bydlení

Překážky v oblasti návratu do samostatného (standardního) bydlení se v některých ohledech kryly s tím, co bylo uvedeno v souvislosti s jeho ztrátou. Tj. důvody ztráty bydlení mohou být i překážkami pro jeho získání. V obecné rovině je samozřejmě největší překážkou pro vstup do samostatného bydlení ekonomický status respondentů a respondentek. Nicméně opět se jedná o komplexní otázku vzájemně souvisejících problémů, které tvoří „začarovaný kruh“. To bylo reflektováno samotnými diskutujícími, a to ve vztahu k cyklickému řetězci bydlení – zaměstnání – zadlužení – bydlení atd.

Když nemáte na peníze, nemáte na kauci. Když nemáte bydlení, nemůžete jít do práce. Když nemáte práci, nemáte na nájem. To je automatické. K.

Tohle je takový začarovaný kruh. To je ono. J.

Pokud pomíneme tento zjevný fakt a zaměříme se na dílčí překážky, které dále diskutující jmenovali, můžeme najít logického odlišnosti v tom, zda člověk hledá bydlení v oblastní komerčního nájemního bydlení či obecního nájemního bydlení. V možnosti získání obecního bydlení lze za primární překážku identifikovat to, jakým způsobem obce se svými byty nakládají, jakým způsobem a na základě jakých kritérií je přidělují.

O obecní byt kdykoli v minulosti požádalo 10 respondentů a respondentek, z toho čtyři úspěšně.⁴ Neúspěch žadatelů o obecní byt byl ve většině způsoben tím, že ani nesplnili formální kritéria pro jeho přidělení. Konkrétně se jednalo zejména o bezdlužnost vůči obci, která byla porušena pohledávkami za svoz odpadu. Ti, kteří o byt nikdy nepožádali, to

⁴ V jednom případě čekala respondentka na přidělení bytu, který následně odkoupila do osobního vlastnictví 15 let, v druhém případě čekal respondent měsíc, neb se jednalo o byt s rekonstrukcí na vlastní náklady (respondent si toho byl vědom, ale dospěl k závěru, že hodnota rekonstrukce přesahuje částku, za níž se v dané lokalitě prodávají byty do osobního vlastnictví) a následně ho odmítl. V třetím případě respondent stále v bytě bydlel, ale v nevyhovujících podmínkách a ve čtvrtém případě o byt respondent přišel již před lety, aniž by bylo jednoznačně řečeno proč, ale zřejmě kvůli dluhů na nájemném.

považovali za předem ztracené. Stručně řečeno, cílová skupina „bez střechy“ a „bez bytu“ je a priori vyloučena z možnosti získat obecní byt.

Všeobecně panovaly stížnosti na to, že přidělování bytů probíhá netransparentně či metodami, které odporují sociální účelům (obálková metoda, nákladná rekonstrukce na vlastní náklady), pro které by měly být byty obce vyhrazeny. Pouze jeden respondent, poté co uhradil dluh vůči obci, nezískal obecní byt formálně z důvodů sekundární překážky, a to z nedostatku volné bytové kapacity, kterou ovšem ostatní rozporovali tím, že obce disponují nevyužitými byty, ale kde není vůle, není ani cesta.

No já nevím, jak to přidělování funguje. Tam je to na starostovi, a ten prostě rozhodne. Řekl mi, že žádný byt nemá. J.

Byty mají, ale jak pro koho... K.

Já si myslím, že je spousta bytů, které nejsou obydlené a jsou městské a oni je nechávají chátrat. Mě by stačila materiální půjčka. Dejte mi materiál, který splatím a já si to opravím a tu investici Vám ještě zhodnotím. Celý bych si to opravil sám. F.

Za primární překážku získání nájemného bydlení na komerčním trhu s nemovitostmi, byly označovány kauce a dále diskriminace, která těm, kteří mají připsanou romskou etnicitu, znemožňuje získat bydlení ve standardních podmínkách a mimo tzv. sociálně vyloučené lokality. To, že kauce je pro lidi v jejich situaci neřešitelný problém kvitovali všichni respondenti a respondentky, byť ojediněle se objevily hlasy, že je možné sehnat bydlení i bez nutnosti jejich složení.

Oni si vás pozvou a tam přijde třeba deset lidí na jednou, já jsem byl takhle se na byty kouknout. No a zeptají se kdo má peníze, kdo má peníze na tři kauce a vidíte, jak postupně zájemci odpadávají a zůstanou ti, kteří mají peníze a ti, kteří se jim líbí. R.

Seženeš byt i bez kauce. Seženeš. Já mám zkušenosti i bez kauce. Řekl jsem, že ty prachy dostane přes sociálku. No chvíli nad tím přemýšlel. Vysvětlil jsem mu, že vždycky do 25. přijdou peníze, že nemusí mít strach. Že to nepůjde na složenku, ale rovnou na účet. F.

Aktuální zkušenosti s nájemným soukromým bydlením měli dva respondenti, kteří nově založili rodiny, a přestěhovaly do Chodova z jiné obce, kde bydlení sehnat nemohli. Kauce zaplatili ve výši jednoho měsíčního nájmu, který je dle jejich slov s ohledem na kvalitu

bydlení příliš vysoký a nevěděli, zda si ho budou moci dovolit platit i do budoucna, jakkoli deklarovali nejvyšší příjmy ze všech. Stejně jako v případě obecního bydlení, existují i v oblasti standardního komerčního nájemného bydlení a apriorní překážky, které cílovou skupinu z jeho získání vylučují.

4 Shrnutí

Předložená zpráva je výstupem z analýzy založené na dvou fokusních skupinách realizovaných v Chodově a Karlových Varech, jejichž cílem bylo zprostředkovat aktérskou perspektivu potenciálních klientů systémů sociálního bydlení, zjistit jejich zkušenosti se ztrátou bydlení, identifikovat potřeby a překážky pro návrat do samostatného bydlení. Cílovou skupinou byly osoby (1) bez střechy nad hlavou, (2) bez bytu, (3) v nejistém a (4) nevyhovujícím bydlení s tím, že významně převažovalo zastoupení prvních dvou kategorií, čemuž odpovídají i zjištění uvedená v této zprávě.

Absence standardního samostatného bydlení je dle respondentů komplexní otázka provázaná s ostatními problémy, kterým čelí a kterými jsou hlavně nezaměstnanost a zadlužení. Osobně nevidí příliš pozitivně možnosti zlepšení své situace, neboť vnímají apriorní překážky, které jim získání samostatného bydlení, ať už v majetku obce nebo soukromníků, znemožňují (dluhy a nedostatek bytové kapacity, resp. kauce a diskriminace). Všichni realisticky vnímají, že za současné situace je pro ně nemožné získat obecní byt, stejně tak jako získat a případně si i udržet soukromý nájemní byt, a to i na sekundárním trhu s byty vytvářeným tzv. obchodníky s chudobu.

Své současné ubytování v zařízeních pro lidi bez domova označují osoby z kategorie „bez střechy“ a „bez bytu“ jako „přestupní stanici“, avšak s ohledem na svou reálnou situaci už neví, nejsou schopni artikulovat, jak a kam by mohli „přestoupit“. Osoby v nejistém bydlení vidí možnosti přestupu pouze horizontálně v rámci nestandardního (sekundárního) nájemního bydlení, ve kterém se už nacházejí, přestěhováním se k jiným pronajímatelům. Případně se jim nabízí vertikální sestup do sféry ubytování (ubytovny, zařízení pro lidi bez domova).

Potřeby ve vztahu k bydlení formulují racionálně s ohledem na vlastní životní situaci a omezují je na fundamentální charakteristiky toho, co je běžně chápáno jako domov. Tyto bazální náležitosti domova nejsou u těch, co přespávají na ulici a v noclehárně, bydlí v azylovém domě či na ubytovně, naplňovány. Konkrétně se jedná o potřebu soukromí ve smyslu fyzického prostoru, který mají pouze pro sebe, pokud tak chtějí, a mohou v něm

vytvářet sociální vztahy, významy a pravidla dle vlastní vůle, přičemž je to legální a vymahatelné, čímž je naplňována potřeba jistoty a bezpečí. Jejich představa standardního vlastního bydlení (domova) je dále spojena s čistotou a lepšími hygienickými podmínkami, kterou jsou z kapacitních, infrastrukturních, nedbalostních či záměrných důvodů nedostatečné zejména na ubytovnách, jež jsou vnímané jako nejhorší možný způsoby ubytování, ale i v některých „bytech“ ve vlastnictvím obce.

5 Příloha č. 1: Složení vzorku dle typologie ETHOS

Město	Gender	Věk	Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace
Ch.	Muž	31	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
Ch.	Muž	39	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Přechodná ubytovna
Ch.	Muž	49	Nevyhovující bydlení	Osoby žijící v nevhodném bydlení	Obydlené neobytelné byty
Ch.	Muž	60	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
Ch.	Muž	44	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Přechodná ubytovna
Ch.	Žena	65	Nejisté bydlení	Osoby ohrožené vystěhováním	Ztráta vlastnictví bytu
Ch.	Muž	19	Nejisté bydlení	Osoby ohrožené vystěhováním	NA
Ch.	Muž	25	Nejisté bydlení	Osoby ohrožené vystěhováním	Výpověď z nájemního bytu
Ch.	Muž	40	Bez střechy	Na ulici	Přechodné bydlení u příbuzných
Ch.	Žena	30	Bez střechy	Na ulici	Osoby přežívající venku
Ch.	Žena	19	Nejisté bydlení	Přechodné bydlení u příbuzných	Přechodné bydlení u příbuzných
K. V.	Muž	40	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Žena	43	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Muž	32	Bez střechy	Na ulici	Osoby přežívající venku
K. V.	Muž	46	Bez střechy	Noclehárna	Osoby v noclehárně
K. V.	Žena	43	Bez střechy	Na ulici	Osoby přežívající venku
K. V.	Muž	54	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Muž	50	Bez střechy	Na ulici	Osoby přežívající venku
K. V.	Muž	41	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Muž	56	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Muž	55	Bez bytu	Osoby v ubyt. pro bezd.	Azylový dům pro bezdomovce
K. V.	Muž	28	Bez střechy	Noclehárna	Osoby v noclehárně

